

*Teacher's Experience
Опитът на преподавателя*

ТЕХНОЛОГИЯ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА РЕЦЕПТИВНИТЕ И ПРОДУКТИВНИТЕ УМЕНИЯ ЧРЕЗ ПРИЛАГАНЕ НА ПОРТФОЛИО И САМООЦЕНЪЧНИ КАРТИ В ГИМНАЗИАЛНИЯ ЕТАП НА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК¹⁾

Марина Петрова

Професионална гимназия по електротехника и електроника – Пловдив

Резюме. Настоящата технология представя един апробиран ефективен модел на урок по български език за повишаване на рецептивните и продуктивните умения на учениците в гимназиалния етап от обучението им по български език. Той е свързан със задачите за четене с разбиране и продуциране на теза и резюме върху информация от изходни текстове. Урочната структура е изградена на принципите за системност, цикличност и повторемост с включени различни похвати и форми на работа, така че да се избегнат монотонността, скуката и шаблонът. Съществени компоненти в нея са работата с ученическо портфолио по предмета и картата за самооценка на постиженията и пропуските. Тъй като урокът има ясно изразена комуникативна насоченост, чрез прилагането му се стимулират познанието и интелектът, развива се общата култура на ученика.

Keywords: communicative (receptive and productive) skills; portfolio; self-assessment cards

Съвременната ситуация и обучението по български език

Предизвикателствата и отговорностите пред учителя в настоящия момент са много и от най-различен характер – субективни и обективни фактори, влияещи върху дейността му, политически промени, социални и икономически проблеми, обществени очаквания и нагласи и т.н., но в центъра на педагогическата дейност стои бъдещият гражданин, бъдещият творец на света. Ето защо ролята на учителя е определяща за развитието на нацията и в този смисъл всички етапи и равнища на преподавателската дейност са от изключителна важност.

Обучението по български език (БЕ) в съвременния високотехнологичен свят с основание предизвиква притеснения, тъй като електронната комуника-

ция в голяма степен замени тази на хартиения носител. Нещо повече – днес вече може да се говори за „нов езиков код“, изразяващ се в съкратено изписване, замяна на някои букви с цифри и други знаци, замяна на българска лексика с английска, когато тя предполага по-бързо изписване и др. (Anastasova, 2015). Такъв тип речево общуване несъмнено се отразява както на писмената, така и на четивната грамотност на подрастващите, които, пребивавайки в по-голямата част от времето си в мрежата, започват да прилагат този „нов езиков код“ вече и в своите писмени текстове на хартиен носител. Но обучението по БЕ налага спазването на правилата, фиксирани в официалния речник, т.е. разминаването между реалност и норма е осезателно. От друга страна, днес за никого не е тайна, че младите хора все по-рядко посягат към книжното тяло – предпочитаната форма и тук е електронният носител. В немалка част от текстовете, налични в мрежата, обаче се наблюдават грешки от различен тип (технически, правописни, пунктуационни, често в преводната литература и лексикални), които постепенно обучаемите усвояват и възприемат като част от нормата. Така пред преподавателите по български език и литература (БЕЛ) стои нелеката задача да преодолеят разминаванията и примамливостта на електронната комуникация, за да постигнат целите на своята дейност – да подготвят учениците в езиковия и литературния план на предмета и да развият онези базисни умения, необходими им за всички останали учебни дисциплини и в бъдещата им успешност изобщо. Те са тясно свързани с предмета български език, който има за цел да изгради и усъвършенства езиковата и четивната грамотност и уменията на учениците да използват потенциала на словното богатство на родния език за успешна комуникация в различните социокултурни сфери (Petrov, 2014: 569).

Когато учениците са в гимназиалния курс на обучение, водещи приоритети са постигането не само на целите и задачите, свързани с конкретния учебен предмет, а цялостната подготовка на младия човек за следващия етап на реализация в живота. Тя изисква формирането на личностни компетентности, изразяващи се в плана и на морално-етичното, и на прагматичното (приложимото в реалността) израстване. Тази необходимост поражда търсене на различни, нетипични и нови средства, похвати и форми на работа, чрез които имплицитно да се усвоят необходимите компетентности.

Задачите за развитие на рецептивните и продуктивните умения

Задачите за четене с разбиране и продуциране на теза и резюме върху информация от изходен текст, които са ядро на представената по-долу технология на обучение за повишаване на комуникативните знания и умения, са изключително благодатни за развиване именно на вече коментираните социокултурни компетентности, защото работата с текстове скрито (а понякога и съвсем транспарантно) развива у учениците знания за различните социални

области и човешки дейности и отношения. Като че в този тип задачи най-осезателно се открива лингвокултурологичната цел на обучението по предмета. Те имат и ясна прагматична насоченост – да развият четивната грамотност (уменията за четене и писане) (срв: Petrova, 2010: 6 – 24).

За първи път учениците се запознават с основните понятия, свързани с уменията за четене с разбиране и репродуциране на текст, още в V клас. Неслучайно задачите, проверяващи тези компетентности, представляват съществен компонент от матурата по БЕЛ. Чрез работата върху тях се придобиват и развиват знания и умения за разпознаване, извличане, осмисляне, анализиране и синтезиране на информация от текстове, принадлежащи на различни социокултурни сфери, и за продуциране на теза и резюме. Тъй като учебната програма по предмета български език от прогимназиалния етап до завършването на средно образование е изградена на спираловиден принцип²⁾, в периода на обучение между V – XII клас на учениците се дава възможност във всеки отделен етап да сравняват, коментират и анализират текстове от различните социокултурни сфери на общуване, но в горния гимназиален курс две от задачите (за продуциране на теза и репродуциране на резюме) не се изучават надграждащо. Проблемът за формулиране на собствена теза се коментира и актуализира в часовете, определени за придобиване на знания и умения за продуциране на аргументативен текст, а задачата за резюме, макар че се включва при илюстрирането на текстове, принадлежащи на различните комуникативни сфери, сякаш остава встрани, защото времето за нея не достига.

Ученическото портфолио

Ученическото портфолио е средство/инструмент за повишаване на мотивацията и изграждането на ярна самооценка за постиженията и пропуските, които трябва да се преодолеят. В последните години се наблюдава засилен интерес и от страна на изследователите, и от страна на колегиума (срв: Dimchev, 2010: 207; Savcheva, 2014: 190; Dimitrova, 2014: 279; Milkova, 2015: 46; Dimova, 2013: 47 – 48; Nikolova, 2013: 197 и др.). На пръв поглед, работата с портфолио не изглежда трудна или изискваща някакви особени компетентности, но всъщност то представлява цялостна технология с конкретни цели и задачи, които трябва да се изпълнят така, че от въвеждането му да има определен резултат, т.е. да води до някакъв напредък.

Ученическото портфолио се характеризира със: „целенасоченост (разработва се и се използва с точно определена цел), рефлексивност (концепция за собственото развитие, формиране на критерии за подбор на материалите), аналитичност (анализ, разсъждения, обобщения, бележки), адаптивност (приложимо е към различни образователни ситуации и форми на обучение), автентичност (лична ангажираност, проява на творчество, индивидуален стил, различна степен на осмисленост и мотивираност), конкретност (обвързаност

с конкретно учебно съдържание или определени дейности), активност, системност (не е случаен сбор, а система от материали и доказателства), процесуалност (дава възможност за продължително, системно и целенасочено проследяване на активности и развитие на компетентности), съобразеност с индивидуалния път на развитие, много по-ясно изразен обучаващ характер за разлика от традиционните форми и методи на контрол [...] Около неговото (на портфолиото, М. П.) разработване се „построява“, разгръща процесът на учене. Изграждат се нов тип взаимоотношения учител – ученик“ (Dimova, 2013: 168 – 169).

Карти за самооценка на постиженията и пропуските

Картите за саморефлексия са съществен компонент в разработването на ученическото портфолио, тъй като илюстрират знанията и уменията по конкретни критерии и показатели. За да се осъществи функцията на ученическото портфолио по предмета, те са наложителни, и то във всички етапи (формиране на знания, умения и компетентности и измерване на крайния резултат от обучението). На практика именно чрез тях се осъществява обратна връзка за постиженията и пропуските, които трябва да се преодолеят.

Ползите от включването на такива карти в процеса на обучение са, че чрез тях учениците: добиват ясна представа за компетентностите, които трябва да владеят; познават критериите и показателите, чрез които се измерват знанията и уменията; отчитат постиженията и пропуските си във връзка с измерваната компетентност; разбират обективността на оценката в нейното цифрово изражение и че чрез тях учителите: добиват ясна представа за постиженията и слабостите по отношение на измерваните компетентности за всеки конкретен ученик; въз основа на получените резултати разработват стратегия за работа в бъдещи периоди; постигат максимална обективност в оценяването.

Разработването на карти за самооценка, разбира се, изисква време от страна на преподавателя. По отношение на ученическите писмени текстове в специализираната литература се откриват готови шаблони (Merdzanova & Mihova, 2012: 357), но обучението по БЕ включва компетентности, свързани с отделните езикови равнища и норми, както и със задачи за извличане на информация, тематично и смислово членене на текста и др., затова при всяко писмено (а защо не и устно) изпитване независимо от изследваните компетентности се налага създаването на такава карта (Petrova, 2015).

Процесуална рамка

Технологията представлява конструкция на урок, свързан със задачите, чрез които се проверяват комуникативните компетентности. Той се предвижда след урок за начален годишен преговор, свързан с конкретния езиков материал (знания за социокултурните сфери, рецептивни и продуктивни умения) и урок за

проверка и оценка на тези компетентности. По своята същност представлява урок за саморефлексия и поправка и е предвиден за 2 учебни часа. За да се затвърдят посочените знания и умения обаче, е необходимо в годишната учебна програма по български език на преподавателя да са предвидени още: урок за упражнение на комуникативните компетентности; урок за проверка и оценка; урок за работа с портфолио (саморефлексия, поправка и обобщение). Желателно е в урока за начален годишен преговор и в урока за упражнение да се включат таблици (например по Dimchev: 2011), чрез които да се актуализират знанията за социокултурните сфери, функционалните стилове, същността на резюмето.

Модел на урок за работа с портфолио (саморефлексия и поправка)

Урокът се реализира в рамките на 2 учебни часа в началото на учебната година след провеждане и оценяване на контролния тест на входа, проверяващ знанията и уменията на учениците за измерваните компетентности. Тестът съдържа 12 задачи върху два текста с обща тема. Задачи 1 – 9 са от затворен тип и проверяват знанията на учениците за социокултурните сфери и функционалните стилове на съвременния български книжовен език; уменията за извличане, осмисляне и анализиране на информация от изходни текстове с обща тема; знанията за съдържанието на термини и словосъчетания, употребени в текстовете. Задачи 10 – 12 са от отворен тип и проверяват уменията на учениците да определят вярно общата тема на два текста, принадлежащи на различни социокултурни сфери; уменията за формулиране на собствена теза върху информация от изходни текстове и уменията за репродуциране на изходен текст.

Тема първи час: Постижения и пропуски при изпълнението на задачи за текстообработка (четене с разбиране)

Тема втори час: Постижения, пропуски и поправка на задачи за текстообработка (определяне на обща тема, създаване на теза и резюме)

Предварителна подготовка на учителя

1. Създаване на матрици с ключове за верните отговори за тест по български език за проверка и оценка на рецептивните и продуктивните умения.

2. Създаване на оценъчна карта по критерии и показатели за измерваните компетентности.

3. Създаване на скала за оценяване на тест по български език за проверка и оценка на рецептивните и продуктивните умения.

4. Проверка и оценка на писменото изпитване.

5. Анализ на получените резултати – задачи с най-ниска успеваемост, задачи с най-висока успеваемост.

6. Подготовка на оценъчни карти за тест по български език с приложена скала за оценяване за всеки ученик.

7. Подготовка на работна таблица, представяща същността на резюмето³⁾.
8. Подготовка на класъор с личните портфолиа на класа.

Основни методи, похвати и форми на работа

Методи – обяснително-илюстративен, репродуктивен.

Форми – слово на учителя, самостоятелна работа.

Похвати – съобщение и обяснение за дейностите по саморефлексията; работа с портфолио и самооценъчна карта; репродуктивни въпроси; отговори на репродуктивни въпроси, насочени към възпроизвеждане на факти, термини, дефиниции; езиково-стилово анализиране на текст; задачи за редактиране на текст – поправка на грешки; анализ и обобщаване на пропуски и постижения, създаване на таблица.

Цели

Лингвокогнитивни цели

Да се осмислят постиженията и пропуските в знанията за:

- същността на комуникативните сфери и функционалните стилове на СБКЕ;
- особеностите им;
- различията помежду им;
- същността на понятията текст, предмет на текста, тема на текста, теза, резюме;
- да се реактивират и надградят знанията за измерваните в теста компетентности.

Лингвопрагматични цели

Да се осмислят постиженията и пропуските по отношение на комуникативните умения на учениците:

- за ориентиране в комуникативната сфера и стила, към който принадлежат текстовете;
- за извличане на информация от текстове, принадлежащи на различни комуникативни сфери и стилове;
- за определяне на предмета и темата на изходни текстове с общ предмет;
- за продуциране на собствена теза въз основа на получена информация от изходни текстове;
- за репродуциране на резюме върху изходен текст, принадлежащ на научната сфера;
- за прилагане на книжовната норма на СБКЕ;
- надграждане на уменията за редактиране на собствен текст.

Лингвокултурологични цели

Придобиване на надграждащи знания за самооценяване и възпитаване на етични ценности във връзка с толерантността и уважението към другите.

Ход на урока първи час

Въвеждаща ситуация: пряко изразяване на целта на урока – да се осмислят постиженията и пропуските в знанията и уменията, необходими при изпълнението на задачите за разпознаване, извличане, осмисляне, анализиране и синтезиране на информация от текстове, принадлежащи на различни социокултурни сфери. Да се актуализира информацията, свързана със задачите, при които са измерени най-много пропуски.

Първа урочна ситуация: работи се с личното портфолио, проверки и оценен тест, самооценъчната карта (таблица 1) и работната тетрадка. След записване на заглавието на урока – *Постигнения и пропуски при изпълнението на задачи за текстообработка (четене с разбиране)*, се записва първа римска точка от урока: *I. Постигнения и пропуски в задачи с избираем отговор.*

Указания за дейностите на учениците

1. Попълнете самооценъчната си карта до задача 9 включително.
2. Запишете в работната си тетрадка: първа точка – 1. Постигнението, и запишете с тирета един под друг показателите, по които сте се справили.
3. Запишете в работната си тетрадка: втора точка – 2. Пропуски, и запишете с тирета един под друг показателите, по които не сте се справили.

Втора урочна ситуация: представлява устен разбор от учителя на задачите, в които са допускани най-много грешки, и на задачата с най-висок процент на успеваемост. Чрез репродуктивни въпроси и отговори се актуализират правилата и езиковите факти, при които са допуснати най-много грешки.

Трета урочна ситуация: работи се с лично портфолио, проверки и оценен тест и самооценъчната карта. Записва се втора римска точка от урока – *II. Постигнения и пропуски в изпълнението на задачи за определяне на общ предмет на два текста и създаване на теза и резюме.*

Указания за дейностите на учениците

1. Попълнете самооценъчната си карта за задачи 10 – 12.
2. Запишете в работната си тетрадка: първа точка – 1. Постигнението, и запишете с тирета един под друг показателите, по които сте се справили.
3. Запишете в работната си тетрадка: втора точка – 2. Пропуски, и запишете с тирета един под друг показателите, по които не сте се справили.

Четвърта урочна ситуация: представлява устен разбор от учителя на задачите, в които са допускани най-често грешки, и на задачата с най-висок процент на успеваемост. Актуализират се правилата и езиковите факти с най-нисък процент на усвоеност.

Финално обобщение на учителя за постигнатото равнище и за пропуските, които трябва да се преодолеят.

Ход на урока втори час

Въвеждаща ситуация: пряко изразяване на целта на урока – да се направи поправка на задачите за формулиране на общата тема на два и повече текстове; за продуциране на собствена теза по формулиран проблем върху информация от два и повече изходни текстове; за репродуциране на резюме върху работен текст. Да се създаде таблица, онагледяваща основните признаци на резюмето.

Първа урочна ситуация: работи се с лично портфолио, проверки и оценен тест, самооценъчната карта и работната тетрадка. След записване на заглавието на урока: *Постижения, пропуски и поправка на задачи за текстообработка (определяне на обща тема, създаване на теза и резюме)*, се записва първа римска точка от урока: *I. Поправка на задача 10*. Задачата се актуализира устно от учителя, като се припомнят указанията от урока за преговор: *Предметът на текста е съществителното (това, за което се говори). Формулира се кратко, ясно, изчерпателно с едно съществително (ако предметите са повече от един – с две или повече съществителни) или чрез словосъчетание. В работния лист се записва без кавички. Не се вписват уводни думи от типа „В двата текста се говори за...“.*

Указания за дейностите на учениците: *Запишете в работната си тетрадка вярната формулировка на общото, за което се говори в двата текста от вашия тест.*

Втора урочна ситуация: работи се с лично портфолио, проверки и оценен тест, самооценъчната карта и работната тетрадка. Записване на втора римска точка от урока – *II. Поправка на задача 11*. Задачата се актуализира устно от учителя, като се припомнят указанията от урока за преговор: *Текстът се оформя по правилата: формулировката на проблема се поставя в центъра на горния ред като заглавие, без да се поставят кавички или точки; първото изречение започва на долния ред с отстъп навътре за абзац; собствената теза изразява личната позиция на пишещия по поставения проблем. Най-приложимият и ясен алгоритъм за работа е: твърдение → аргументи → извод (обобщение). Прави се проверка за правописни, пунктуационни, граматични и лексикални грешки.*

Указания за дейностите на учениците: *Препишете в работната си тетрадка тезата от вашия тест, като отстраните грешките, които сте допуснали.*

Трета урочна ситуация: работи се с работната тетрадка и таблицата, представяща признаците на резюмето (таблица 2). Задачата се представя на дъската от учителя и се записва в тетрадките от учениците – целта е характеристиките на резюмето да се визуализират под формата на таблица, която да се използва за бърза реактивизация на знанията, тъй като табличният формат има ясна структура и е по-подходящ.

Указания за дейностите на учениците: Препишете в работната си тетрадка таблицата от дъската.

Четвърта урочна ситуация: работи се с личното портфолио, проверки и оценен тест, самооценъчната карта. Записва се трета римска точка от урока – III. Поправка на задача 12.

Указания за дейностите на учениците

– Препишете в работната си тетрадка резюмето от вашия тест, като отстраните грешките, които сте допуснали.

– След приключване на работа тестовете се прибират в личните портфолия, като от обратната страна се прибавят картите за самооценка, така че да се виждат критериите и показателите.

Финално обобщение на учителя за постигнатото равнище и за пропуските, които трябва да се преодолеят, и устно представяне на следващите етапи, в които задачата отново ще се работи в клас.

Таблица 1. Оценъчна карта за тест рецептивни и продуктивни умения

ОЦЕНЪЧНА КАРТА ЗА ТЕСТ РАБОТА С ТЕКСТ			
ЗАДАЧА №	ИМЕ, КЛАС, № ..... КРИТЕРИЙ	ТОЧКИ	РЕЗУЛТАТ
Задачи за четене с разбиране			
1.	Определя правилно сферата на общуване, към която принадлежи текстът.	1	
2.	Умее да разграничава верни от неверни твърдения по отношение на съдържанието на текста.	1	
3.	Познава съдържанието на думите, употребени в текста.	1	
4.	Умее да разграничава верни от неверни твърдения по отношение на съдържанието на текста.	1	
5.	Определя правилно сферата на общуване, към която принадлежи текстът.	1	
6.	Умее да разграничава верни от неверни твърдения по отношение на съдържанието на текста.	1	
7.	Познава съдържанието на думите, употребени в текста.	1	
8.	Умее да разграничава верни от неверни твърдения по отношение на съдържанието на текста.	1	
9.	Умее да разграничава верни от неверни твърдения по отношение на съдържанието на два текста с обща тема.	4	

10.	Формулиране на обща тема на два текста		
10.1.	Умее да определя правилно, кратко и ясно общата тема на два текста.	1	
10.2.	Не прибавя уводни думи от типа: „В двата текста се говори за...“.	1	
11.	Формулиране на теза		
11.1.	Умее да формулира твърдение по поставен проблем.	1	
11.2.	Умее да аргументира твърдението си чрез съществени доказателства.	1	
11.3.	Умее да формулира извод въз основа на посочените доказателства.	1	
11.4.	Владее и прилага книжовната норма на СБКЕ.	1	
12.	Репродуциране на текст Резюме		
12.1.	Не прибавя уводни думи от типа: „В текста се говори за...“.	1	
12.2.	Работи в сегашно време, изявително наклонение.	1	
12.3.	Предава вярно съществената информация, като съкращава ненужната.	1	
12.4.	Не добавя външна за текста информация.	1	
12.5.	Оформя графически правилно текста.	1	
12.6.	Владее и прилага книжовната норма на СБКЕ.	1	
	ОБЩ БРОЙ ТОЧКИ ЗА ЦЕЛИЯ ТЕСТ	24	

Таблица 2. Основни признаци на резюмето

РЕЗЮМЕ	ОСНОВНИ ПРИЗНАЦИ НА РЕЗЮМЕТО
СЪЩНОСТ	<ul style="list-style-type: none"> – основната информация от изходния текст се възпроизвежда вярно – не се използват допълнителни източници на информация – не се коментират и не се анализират факти от текстовия първоизточник – не се добавят микротекстове – спазва се последователността на оригиналния текст – използват се ключови изрази от текста – запазва се стилът на автора
СЪЩЕСТВЕНА ИНФОРМАЦИЯ	<ul style="list-style-type: none"> – свързана е пряко с разгръщането на основната тема и насочва към микротемите – маркирана е от ключовите думи (думи и изрази, които отправат към основната идея/основните идеи в оригиналния текст) – примери, илюстрации, разкази, описания, цитати се съкращават
ФУНКЦИЯ	<ul style="list-style-type: none"> – основната функция на резюмето е информативна – използват се глаголи в сегашно време, изявително наклонение

Заклучение

Въвеждането на портфолиото в учебния процес в различните изучавани в училище дисциплини все още е новост за българската образователна система. Целта на представената технология е да се илюстрират възможностите на портфолиото и самооценъчните карти в процеса на обучение по български език, защото портфолиото не представлява само личен архив (както често се възприема и коментира) – чрез него се развиват базисни умения за обработване, анализиране и систематизиране на лична информация, а чрез работата по картите за саморефлексия най-ясно се открояват постиженията и пропуските, придобиват се умения за вярна самооценка. Но само попълването и архивирането им в портфолиото не са достатъчни. За да бъде осмислена информацията, която те съдържат, е необходимо вторично пренасяне и отчитане на постигнатото.

Технологията е плод на дългогодишни педагогически търсения за постигане на максимални резултати за ученическата аудитория (знания и умения). Тя е апробирана в практиката и доказана чрез експериментално изследване като добре работеща и водеща до повишаване на комуникативните компетентности⁴⁾. Независимо че моделът се свързва с предмета български език, той може да бъде прилаган във всички дисциплини, в които е възможно конкретизиране на критериите и показателите.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Текстът е представен по време на форума „Изследователски подходи в обучението по български език“ (София, 2016 г.). Организатор на събитието е Институтът за български език – Българска академия на науките.
2. Учебна програма по български език за VII клас: http://www.mon.bg/top_menu/general/
3. Таблицата е създадена по формат на Кирил Димчев и колектив (Димчев, 2011: 11 – 12) с някои промени с цел съкращаване на времето за работа по нея в урока.
4. Петрова, М. (2016). Технологичен модел на обучение за повишаване на комуникативните компетентности по български език в XII клас. Писмена разработка за придобиване на първа професионално-квалификационна степен, София, СУ „Св. Климент Охридски“, ДИУУ.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

Anastasova, S. (2015). *Minimizatsiyata i kiberezikat. V: Esenen nauchno-obrazovatelyn forum Savremennoto uchilishte i kvalifikatsiyata na uchitelite.* Sofia: Sv. Kliment Ohridski [Анастасова, С. (2015). Ми-

- нимизацията и киберезикът. В: *Есенен научно-образователен форум. Съвременното училище и квалификацията на учителите*. София: Св. Климент Охридски].
- Garusheva, P. & F. Boykova. (2014). *Pomagalo po metodika na obuchenieto po balgarski ezik (teoretichni i prakticheski nasoki)*. Plovdiv: Paisiy Hilendarski [Гарушева, П. & Ф. Бойкова. (2014). *Помогало по методика на обучението по български език (теоретични и практически насоки)*. Пловдив: Паисий Хилендарски].
- Dimitrova, N. (2014). Model za sazdavane na profesionalno portfolio na uchatelya. 60 godini DIUU. *Nauchen forum „Traditsii i inovatsii v obrazovaniето“*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [Димитрова, Н. (2014). Модел за създаване на професионално портфолио на учителя. 60 години ДИУУ. *Научен форум „Традиции и иновации в образованието“*. София: Св. Климент Охридски].
- Dimova, D. (2014). Obsht tehnologichen model za razrabotvane i prilozhenie na portfolioto na uchashitiya. 60 godini DIUU. *Nauchen forum „Traditsii i inovatsii v obrazovaniето“*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [Димова, Д. (2014). Общ технологичен модел за разработване и приложение на портфолиото на учащия. 60 години ДИУУ. *Научен форум „Традиции и иновации в образованието“*. София: Св. Климент Охридски].
- Dimova, D. (2013). Formirashtoto otsenyavane (kontseptualni osnovaniya i prakticheski reshenia). V: *Yubileen sbornik 60 godini Departament za informatsiya i usavarshenstvane na uchiteli*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski. [Димова, Д. (2013). Формиращото оценяване (концептуални основания и практически решения). В: *Юбилеен сборник „60 години Департамент за информация и усъвършенстване на учители“*. София: Св. Климент Охридски].
- Dimchev, K. (2010). *Osnovi na metodikata na obuchenieto po balgarski ezik*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski. [Димчев, К. (2010). *Основи на методиката на обучението по български език*. София: Св. Климент Охридски].
- Dimchev, K. & dr. (2011). *Gotovi za maturata. Podgotovka za darzhaven zrelosten izpit*. Sofia: Bulvest 2000. [Димчев К. & др. (2011). *Готови за матурата. Подготовка за държавен зрелостен изпит. Български език и литература*. София: Булвест 2000].
- Merdzhanova, Ya. & Mihova, K. (2012). Kontseptsiyata za postizheniyata na uchenitsite po BEL – ot DOI do konkretnite standarti za otsenyavane ot uchatelya v protsesa na obuchenie. *Balgarski ezik i literatura*, 4, 344 – 362 [Мерджанова, Я. & К. Михова. (2012) Концепцията за постиженията на учениците по БЕЛ – от ДОИ до конкретните

- стандарти за оценяване от учителя в процеса на обучение. *Български език и литература*, 4, 344 – 362].
- Milkova, R. (2015). Kompetentnostta i kompetentsiite na lichnostta – strategiya na universitetskoto obrazovanie prez XXI vek. *Strategii na obrazovatelната i nauchната политика*, 1, 38 – 64 [Милкова, Р. (2015). Компетентността и компетенциите на личността – стратегия на университетското образование през XXI век. *Стратегии на образователната и научната политика*, 1, 38 – 64].
- Nikolova, M. (2013). Portfolioto v obuchenieto po balgarski ezik i literatura. *Balgarski ezik i literatura*, 3, 2013, 258 – 273 [Николова, М. (2013). Портфолиото в обучението по български език и литература. *Български език и литература*, 3, 258 – 273].
- Petov, A. (2014). Za otnoshenieto mezhdu invariant i promyana v obuchenieto po balgarski ezik. *Balgarski ezik i literatura*, 6, 567 – 582 [Петров, А. (2014). За отношението между инвариант и промяна в обучението по български език. *Български език и литература*, 6, 567 – 582].
- Petrova, M. (2014). Kartite za samootsenka v podgotovkata za matura po balgarski ezik i literatura. *IV Esenen nauchno-obrazovatelyn forum Uchitelyat i moderniziraneeto na obrazovaniето – natsionalni i evropeyski praktiki*, Sofiya: Sv. Kliment Ohridski [Петрова, М. (2014). Картите за самооценка в подготовката за матурата по български език и литература. *IV есенен научно-образователен форум. Учителят и модернизирането на образованието – национални и европейски практики*. София: Св. Климент Охридски].
- Petrova, S. (2010). *Uchilishte za utreshniya den. Rezultati ot uchastieto na Bulgariya v Programata za mezhdunarodno otsenyavane na uchenitsite PISA 2009*. Sofia, Ministerstvo na obrazovaniето, mladezhта i naukata, Tsentar za control i otsenka na katestvoto na obrazovaniето. [Петрова, С. (2010). *Училище за утрешния ден. Резултати от участието на България в Програмата за международно оценяване на учениците PISA 2009*. София, Министерство на образованието, младежта и науката, Център за контрол и оценка на качеството на образованието].
- Savcheva, M. (2014). Portfolioto v artpedagogikata. 60 godini DIUU. *Nauchen forum "Traditsii i inovatsii v obrazovaniето"*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [Савчева, М. (2014). Портфолиото в арт педагогиката. 60 години ДИУУ. *Научен форум „Традиции и иновации в образованието“*. София: Св. Климент Охридски].

TECHNOLOGY TO INCREASE THE RECIPETIVE AND PRODUCTIVE SKILLS THROUGH PORTFOLIO AND SELF-ASSESSMENT CARDS IN THE HIGH SCHOOL STAGE OF TRAINING IN BULGARIAN LANGUAGE

Abstract. The present technology produces an exemplified effective model of a Bulgarian language lesson for enhancing the receptive and productive skills of the students in the high school stage of their Bulgarian language education. It is related to the tasks for reading with understanding and producing a thesis and a summary of information from source texts. The lesson structure is built on the principles of systemic, cyclical and repeatability, including various techniques and forms of work, so as to avoid monotony, boredom and the template. Essential components include the work with student portfolio on the subject and the self-assessment card of achievements and omissions. Since the lesson has a pronounced communicative orientation, its application stimulates knowledge and intelligence, develops the general culture of the student.

✉ **Ms. Marina Petrova**

Plovdiv Vocational School of Electrical Engineering and Electronics
31, Knyaginya Mariya Luiza St.
Plovdiv, Bulgaria
E-mail: petrovamarina@abv.bg